

O‘QITUVCHINING INNOVATSION PEDAGOGIK FAOLIYATGA TAYYORLIK KOMPETENSIYASINI RIVOJLANTIRISHNING ZAMONAVIY OMILLARI

Sobirjonova Dildora Muhiddin qizi

Namangan davlat pedagogika instituti

Pedagogika nazariyasi va tarixi yo‘nalishi 2- kurs magistranti

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.21158888>

Annotatsiya: Maqolada zamonaviy ta’lim transformatsiyasi sharoitida o‘qituvchining innovatsion pedagogik faoliyatga tayyorlik kompetensiyasini rivojlantirish masalasi ilmiy-nazariy va amaliy-metodik jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda innovatsion tayyorlik kompetensiyasi o‘qituvchining faqat yangi texnologiyani qo‘llash malakasi emas, balki pedagogik muammoni yangicha ko‘ra olish, ta’lim jarayonini loyihalash, raqamli vositalarni didaktik maqsadga mos tanlash, o‘quvchi shaxsining ehtiyojlariga moslashish, natijalarni refleksiv baholash va kasbiy o‘zini rivojlantirishga yo‘naltirilgan integrativ sifat sifatida izohlanadi. Maqolada motivatsion-qadriyatli, kognitiv, texnologik, kreativ, kommunikativ, refleksiv va raqamli omillar o‘zaro bog‘liq tizim sifatida asoslanadi. Shuningdek, o‘qituvchining innovatsion faoliyatga tayyorligi ta’lim sifati, o‘quvchilarning ijodiy faolligi va ta’lim muassasasining rivojlanish strategiyasi bilan uzviy aloqador ekani ko‘rsatib beriladi.

Kalit so‘zlar: innovatsion pedagogik faoliyat, o‘qituvchi kompetensiyasi, kasbiy tayyorlik, pedagogik innovatsiya, raqamli kompetensiya, kreativ fikrlash, refleksiya, zamonaviy ta’lim.

СОВРЕМЕННЫЕ ФАКТОРЫ РАЗВИТИЯ КОМПЕТЕНТНОСТИ ГОТОВНОСТИ УЧИТЕЛЯ К ИННОВАЦИОННОЙ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Аннотация: В статье рассматривается проблема развития компетентности готовности учителя к инновационной педагогической деятельности в условиях современной образовательной трансформации. Компетентность инновационной готовности трактуется не только как умение применять новые технологии, но и как интегративное профессиональное качество, включающее способность видеть педагогическую проблему в новом контексте, проектировать образовательный процесс, отбирать цифровые инструменты в соответствии с дидактической целью, адаптироваться к индивидуальным потребностям учащихся, рефлексивно оценивать результаты и осуществлять профессиональное саморазвитие. В статье обоснованы мотивационно-ценностные, когнитивные, технологические, креативные, коммуникативные, рефлексивные и цифровые факторы как взаимосвязанная система развития инновационной компетентности педагога.

Ключевые слова: инновационная педагогическая деятельность, компетентность учителя, профессиональная готовность, педагогическая инновация, цифровая компетентность, креативное мышление, рефлексия, современное образование.

MODERN FACTORS IN DEVELOPING TEACHERS’ READINESS COMPETENCE FOR INNOVATIVE PEDAGOGICAL ACTIVITY

Annotation: The article analyzes the development of teachers’ readiness competence for innovative pedagogical activity in the context of modern educational transformation. Readiness for innovation is interpreted not merely as the ability to use new technologies, but as an integrative professional quality that includes the capacity to identify pedagogical problems in a new context, design learning processes, select digital tools according to didactic purposes, respond to learners’ individual needs, reflectively evaluate outcomes, and pursue continuous professional development. The article substantiates motivational-value, cognitive, technological, creative, communicative, reflective and digital factors as an interconnected system for developing teachers’ innovative competence.

Keywords: innovative pedagogical activity, teacher competence, professional readiness, pedagogical innovation, digital competence, creative thinking, reflection, modern education.

KIRISH. Zamonaviy ta’lim tizimida o’qituvchi shaxsiga qo’yilayotgan talablar mazmunan tubdan yangilanmoqda. Ilgari pedagogik faoliyat ko’proq tayyor bilimlarni izchil yetkazish, o’quv dasturida belgilangan mavzularni an’anaviy usullar bilan tushuntirish va nazorat qilish amaliyoti bilan chegaralangan bo’lsa, bugungi kunda o’qituvchi ta’lim jarayonining loyihachisi, innovatsion muhit tashkilotchisi, o’quvchi shaxsining intellektual, ijtimoiy va kreativ salohiyatini ochib beruvchi metodik yetakchi sifatida namoyon bo’lmoqda. Shu nuqtai nazardan, o’qituvchining innovatsion pedagogik faoliyatga tayyorlik kompetensiyasini rivojlantirish nafaqat kasbiy malaka oshirish masalasi, balki ta’lim sifatini modernizatsiya qilish, uzluksiz ta’lim tizimida raqobatbardosh pedagogik kadrlar tayyorlash va o’quvchilarda XXI asr ko’nikmalarini shakllantirishning muhim sharti hisoblanadi[1].

Maqola mavzusining dolzarbligi bir necha omillar bilan belgilanadi. Birinchidan, ta’lim tizimida raqamli texnologiyalar, sun’iy intellekt vositalari, masofaviy va aralash ta’lim shakllari, individual ta’lim trayektoriyalari hamda kompetensiyaviy yondashuvning kengayishi o’qituvchidan yangicha kasbiy harakat modelini talab qilmoqda. Ikkinchidan, o’quvchilar axborot oqimi kuchaygan, kommunikatsiya shakllari tez o’zgarayotgan va mehnat bozori barqaror bo’lmagan sharoitda mustaqil fikrlash, muammoli vaziyatni hal etish, jamoada ishlash, kreativ yechim topish va raqamli muhitda mas’uliyatli harakat qilish kabi ko’nikmalarga ehtiyoj sezmoqda. Uchinchidan, pedagogik innovatsiyalar samaradorligi ko’p hollarda texnik vosita yoki yangi metodning mavjudligiga emas, balki o’qituvchining mazkur yangilikni anglash, qabul qilish, moslashtirish va barqaror amaliyotga aylantirish darajasiga bog’liq bo’ladi[2].

O’qituvchining innovatsion pedagogik faoliyatga tayyorlik kompetensiyasini rivojlantirish masalasida kompetensiyaviy yondashuv alohida nazariy ahamiyat kasb etadi. Chunki kompetensiya bilim, ko’nikma va malakaning oddiy yig’indisi emas, balki muayyan kasbiy vaziyatda samarali harakat qilish imkonini beruvchi integrativ salohiyatdir. Innovatsion faoliyatga tayyorlik kompetensiyasi esa o’qituvchining yangilikka nisbatan ijobiy motivatsiyasi, kasbiy ehtiyojini anglash, pedagogik innovatsiyalar mazmunini bilish, metodik vositalarni tanlash, o’quv jarayonini loyihalash, natijalarni monitoring qilish, o’z faoliyatini tanqidiy baholash va zarur hollarda uni qayta qurish qobiliyatini o’zida mujassamlashtiradi. Mazkur kompetensiya shakllanmagan taqdirda, innovatsiya tashqi ko’rsatma yoki formal tajriba sifatida qolib ketishi mumkin[3].

Hozirgi bosqichda o’qituvchining innovatsion tayyorligini rivojlantirishda zamonaviy omillarni tizimli ko’rish zarur. Bular qatoriga ta’lim siyosatidagi modernizatsiya talablari, pedagogik ta’lim mazmunining yangilanishi, raqamli infratuzilmaning kengayishi, o’qituvchilarning uzluksiz kasbiy rivojlanishi, metodik xizmatning sifat jihatdan takomillashuvi, ta’lim muassasasida innovatsion muhitning mavjudligi, rahbarlikning qo’llab-quvvatlovchi pozitsiyasi, hamkasblar bilan professional hamkorlik, ilmiy-tadqiqot faoliyati va o’z-o’zini baholash madaniyati kiradi. Ushbu omillar alohida-alohida emas, balki o’zaro ta’sir qiluvchi tizim sifatida ishlaganda o’qituvchining innovatsion kompetensiyasi real natija beradi[4].

Maqolaning asosiy maqsadi o’qituvchining innovatsion pedagogik faoliyatga tayyorlik kompetensiyasini rivojlantirishning zamonaviy omillarini ilmiy jihatdan asoslash, ularning mazmuniy tarkibini aniqlash va pedagogik amaliyotda qo’llash imkoniyatlarini yoritishdan iborat. Ushbu maqsadga muvofiq, maqolada innovatsion pedagogik faoliyat tushunchasi, tayyorlik kompetensiyasining tarkibiy komponentlari, o’zbek va xorijiy olimlar yondashuvlari, metodologik asoslar, natijaviy ko’rsatkichlar va ilmiy muhokama masalalari izchil tahlil qilinadi[5]. Tadqiqot predmeti sifatida o’qituvchining innovatsion faoliyatga tayyorlik kompetensiyasini belgilovchi zamonaviy pedagogik, psixologik, texnologik va tashkiliy omillar qaraladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI. O’qituvchini innovatsion pedagogik faoliyatga tayyorlash masalasi o’zbek pedagogika ilmida mustaqil tadqiqot yo’nalishi sifatida shakllanib bormoqda. Bu borada D.I. Yunusovning bo’lajak matematika o’qituvchilarini innovatsion pedagogik faoliyatga tayyorlashga oid qarashlari alohida e’tiborga loyiqdir. Tadqiqotchi innovatsion faoliyatga tayyorlashni pedagogik oliy ta’limda innovatsion muhit yaratish, maxsus kurslar tashkil etish va uzluksiz pedagogik amaliyotni mazmunan yangilash bilan bog’laydi. Uning yondashuvida innovatsion tayyorlik o’qituvchining kasbiy motivatsiyasi, nazariy-metodik bilimlari, ijodiy faolligi, innovatsion fikrlashi va o’z faoliyatini refleksiv baholash ko’nikmalari orqali namoyon bo’ladi[6]. Bu fikr maqola mavzusi uchun muhim, chunki o’qituvchining innovatsion kompetensiyasini rivojlantirishda faqat qisqa muddatli treninglar emas, balki kasbiy tayyorgarlikning butun tizimi innovatsion xarakterga ega bo’lishi zarurligini ko’rsatadi.

B.Sh. Shodiyevning innovatsion pedagogik faoliyat tushunchasiga oid ilmiy mulohazalari ham mazkur mavzuning nazariy asoslarini boyitadi.

Muallif innovatsion pedagogik faoliyatni zamonaviy pedagogika fanida yangilik yaratish, uni o'zlashtirish va amaliyotga tatbiq etish bilan bog'liq murakkab kasbiy jarayon sifatida izohlaydi. Bunday qarashda pedagogik innovatsiya tayyor metodik mahsulotni ko'chirish emas, balki o'qituvchining shaxsiy ijodiy pozitsiyasi, tashabbuskorligi, metodik tafakkuri va o'z faoliyatiga tanqidiy munosabatining natijasi sifatida talqin qilinadi. Shodiyev yondashuvining ahamiyati shundaki, u innovatsion faoliyatni pedagog shaxsining ichki kasbiy madaniyati bilan bog'laydi[7]. Demak, innovatsion tayyorlik kompetensiyasi tashqi texnologik omillar bilan bir qatorda o'qituvchining ichki ehtiyoji, kasbiy qadriyatlari va o'zgarishga ochiqqligi orqali shakllanadi.

Xorijiy pedagogik adabiyotlarda esa innovatsion pedagogik faoliyat ko'pincha o'zgarishlarni boshqarish, ta'lim muhitini qayta loyihalash va o'qituvchi professional agentligini kuchaytirish nuqtai nazaridan tahlil qilinadi. M. Fullan ta'limdagi o'zgarishlarning muvaffaqiyati pedagogning ichki motivatsiyasi, hamkorlik madaniyati va maktab darajasidagi tizimli qo'llab-quvvatlashga bog'liqligini ta'kidlaydi. E.M. Rogers innovatsiyalarning tarqalish nazariyasida yangilikning qabul qilinishi subyektning yangilikni foydali, tushunarli, sinab ko'rish mumkin va mavjud tajribaga mos deb bilishiga bog'liqligini asoslaydi[8]. Ushbu qarashlar o'qituvchining innovatsion tayyorligini rivojlantirishda psixologik tayyorgarlik, ijtimoiy muhit, rahbarlik madaniyati va tajriba almashish mexanizmlarining ahamiyatini ko'rsatadi.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, o'zbek va xorijiy tadqiqotchilar qarashlarida umumiy bir jihat mavjud: innovatsion pedagogik faoliyatga tayyorlik o'qituvchining ko'p o'lchamli kasbiy sifatidir. Uning tarkibida motivatsiya, bilim, metodik mahorat, ijodkorlik, texnologik savodxonlik, kommunikativ hamkorlik va refleksiya bir-birini to'ldiradi. Shu bilan birga, mavjud tadqiqotlarda ba'zan innovatsion tayyorlik alohida metod yoki texnologiyani o'zlashtirish bilan cheklanib qoladi. Mazkur maqola esa innovatsion tayyorlik kompetensiyasini zamonaviy omillar tizimi orqali kengroq izohlashga, uni pedagogik madaniyat darajasida tahlil qilishga va amaliy rivojlantirish yo'nalishlarini aniqlashga qaratilgan.

METODOLOGIK QISM. Ushbu maqolada o'qituvchining innovatsion pedagogik faoliyatga tayyorlik kompetensiyasini rivojlantirish masalasini tahlil qilishda bir-birini to'ldiruvchi ilmiy-metodologik yondashuvlar qo'llanildi. Avvalo, tizimli yondashuv asosida innovatsion tayyorlik kompetensiyasi alohida bilim yoki ko'nikma sifatida emas, balki motivatsion-qadriyatli, kognitiv, faoliyatli, texnologik, kreativ, kommunikativ, refleksiv va raqamli komponentlar majmui sifatida ko'rib chiqildi. Bu yondashuv o'qituvchi faoliyatidagi yangilikka intilish, pedagogik g'oyani tanlash, ta'lim jarayonini loyihalash, natijani baholash va o'z faoliyatini takomillashtirish jarayonlari o'zaro uzviy bog'liq ekanini aniqlash imkonini berdi. Kompetensiyaviy yondashuv esa o'qituvchining innovatsion faoliyatga tayyorligini amaliy kasbiy vaziyatlarda namoyon bo'ladigan integrativ salohiyat sifatida talqin qilishga xizmat qildi.

Maqolada nazariy tahlil metodi orqali pedagogik innovatsiya, innovatsion pedagogik faoliyat, kasbiy tayyorlik, raqamli kompetensiya, kreativ pedagogik tafakkur va refleksiv madaniyatga oid ilmiy tushunchalar

o‘zaro qiyoslandi. Qiyosiy-tahliliy metod yordamida o‘zbek pedagog olimlari hamda xorijiy tadqiqotchilar qarashlaridagi umumiy va farqli jihatlar aniqlanib, o‘qituvchining innovatsion tayyorligini rivojlantirishning zamonaviy omillari ajratib ko‘rsatildi. Kontent-tahlil metodi orqali ilmiy maqolalar, pedagogik konsepsiyalar, xalqaro kompetensiya doiralari va ta’lim modernizatsiyasiga oid yondashuvlarda o‘qituvchi shaxsiga qo‘yilgan talablar umumlashtirildi. Bu jarayonda ayniqsa innovatsion muhit, uzluksiz kasbiy rivojlanish, raqamli pedagogika, hamkorlikda o‘rganish va refleksiv baholash tushunchalarining mazmuni tahlil qilindi.

1-jadval. Innovatsion tayyorlik kompetensiyasining zamonaviy omillari

Omil	Mazmuni	Kutiladigan pedagogik natija
Motivatsion-qadriyatli omil	Yangilikka ijobiy munosabat, kasbiy ehtiyoj, o‘zini rivojlantirishga intilish.	O‘qituvchi innovatsiyani majburiyat emas, kasbiy o‘sish imkoniyati sifatida qabul qiladi.
Kognitiv omil	Pedagogik innovatsiyalar, kompetensiyaviy yondashuv, raqamli pedagogika va baholash haqidagi bilimlar.	Darsni ilmiy asoslangan, maqsadli va natijaga yo‘naltirilgan tarzda loyihalaydi.
Texnologik omil	Interfaol metodlar, raqamli platformalar, differensial va aralash ta’lim vositalarini qo‘llash.	Ta’lim jarayonida o‘quvchi faolligi va mustaqil bilish faoliyati kuchayadi.
Kreativ omil	Original pedagogik yechim, moslashuvchan metodik qaror va ijodiy topshiriqlar yaratish.	O‘quvchilarda ijodkorlik, tanqidiy fikrlash va muammoli vaziyatni hal etish ko‘nikmalari rivojlanadi.
Refleksiv omil	O‘z faoliyatini tahlil qilish, natijani baholash, xatolardan metodik xulosa chiqarish.	Innovatsion faoliyat barqaror takomillashib boradi.

NATIJALAR. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, o‘qituvchining innovatsion pedagogik faoliyatga tayyorlik kompetensiyasi bir martalik malaka oshirish kursi yoki alohida texnologiyani o‘rganish natijasida to‘liq shakllanmaydi. U uzluksiz kasbiy rivojlanish, metodik izlanish, tajriba almashish, raqamli savodxonlikni oshirish, pedagogik refleksiya va innovatsion muhitda faol ishtirok etish orqali bosqichma-bosqich rivojlanadigan murakkab kasbiy madaniyatdir. Natijalar mazmunan shuni anglatadiki, innovatsion tayyorlik

kompetensiyasi mavjud boʻlgan oʻqituvchi dars jarayonida tayyor qolip bilan cheklanmaydi, balki oʻquvchilar ehtiyoji, mavzu xususiyati, taʼlim maqsadi va mavjud resurslardan kelib chiqib, eng maqbul metodik yechimni tanlaydi. Bunday pedagog uchun innovatsiya tashqi bezak emas, balki taʼlim natijasini yaxshilashga xizmat qiluvchi ongli kasbiy tanlovdir.

MUHOKAMA. Oʻqituvchining innovatsion pedagogik faoliyatga tayyorlik kompetensiyasini rivojlantirish masalasida xorijiy ilmiy adabiyotlarda turli polemik yondashuvlar mavjud. M. Fullan taʼlimdagi innovatsion oʻzgarishlarni avvalo tizimli jarayon sifatida koʻradi va pedagogning shaxsiy tashabbusi maktab madaniyati, rahbarlik uslubi, hamkorlikdagi oʻrganish va professional qoʻllab-quvvatlash bilan uygʻunlashmasa, innovatsiya barqaror natija bermasligini taʼkidlaydi. Uning fikricha, oʻzgarishning haqiqiy mohiyati yangi texnologiyani joriy etishda emas, balki oʻqituvchilar jamoasida yangi kasbiy maʼno, masʼuliyat va oʻzaro ishonchni shakllantirishdadir. Bu qarash innovatsion tayyorlikni individual kompetensiya bilan birga institutsional madaniyat mahsuli sifatida koʻrishga undaydi[9].

E.M. Rogers esa innovatsiyalar tarqalishi nazariyasida yangilikning qabul qilinishi jarayonini koʻproq subyektning idroki, ijtimoiy aloqa kanallari va yangilikning xususiyatlari bilan bogʻlaydi. Uning yondashuviga koʻra, pedagog yangilikni foydali, mavjud tajribasiga mos, sinab koʻrish mumkin, murakkabligi boshqariladigan va natijasi koʻrinadigan deb baholasa, uni qabul qilish ehtimoli ortadi[10]. Rogers pozitsiyasi Fullan qarashidan farqli ravishda innovatsiyaning tarqalish mexanizmlarini koʻproq kommunikatsion va psixologik jarayon sifatida izohlaydi. Bu yondashuv oʻqituvchining innovatsion tayyorligini rivojlantirishda yangi metodlarning amaliy foydasini koʻrsatish, kichik tajribalar orqali sinash, muvaffaqiyatli namunalarni ommalashtirish va pedagoglar oʻrtasida ijobiy tajriba almashishni kuchaytirish zarurligini koʻrsatadi.

XULOSA. Xulosa qilib aytganda, oʻqituvchining innovatsion pedagogik faoliyatga tayyorlik kompetensiyasini rivojlantirish zamonaviy taʼlim tizimining strategik vazifalaridan biridir. Chunki taʼlimdagi har qanday yangilikning samarasi, avvalo, uni amalga oshiruvchi pedagogning kasbiy tayyorgarligi, yangilikka munosabati, metodik tafakkuri va refleksiv madaniyatiga bogʻliq. Innovatsion tayyorlik kompetensiyasi oʻqituvchining motivatsion-qadriyatli yoʻnalishi, nazariy bilimlari, metodik mahorati, raqamli savodxonligi, ijodiy yondashuvi, kommunikativ hamkorligi va oʻz faoliyatini tahlil qilish qobiliyati birligida shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Xodjayorova B., Mamatkulova M., Abdurahmonova I. Oʻqituvchining innovatsion faoliyat //Journal of universal science research. – 2025. – T. 3. – №. 6 (SPECIAL ISSUE). – C. 374-376.
2. Fozilova M. Innovatsion taʼlim rivojlanishi davrida oʻqituvchi kasbiga qoʻyiladigan talablar //Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования. – 2025. – Т. 4. – №. 12. – С. 62-64.
3. Axmedjanov M. M., Tojiyev M., Tosheva G. D. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat //Toshkent-2018. – 2018.

4. Shavkatovich S. S. et al. Bo'lajak o'qituvchilarda ta'lim sifatini innovatsion texnologiyalar orqali takomillashtirish //International Conference on Multidisciplinary Sciences and Educational Practices. – 2025. – C. 160-165.
5. Djumanazarova Z. Innovatsion makon muammolari kontekstida bo'lajak o'qituvchining shaxsiyati va o'qituvchi imidjining aks ettirilishi //Наука и технология в современном мире. – 2025. – Т. 4. – №. 1. – С. 116-122.
6. Sidikbayevna B. A. Professional ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalarning ahamiyati va qo'llanilishi //образование наука и инновационные идеи в мире. – 2025. – Т. 83. – №. 3. – С. 187-193.
7. Maxmaraimovna U. N., Faxriddinovna A. D. Bo'lajak pedagoglarni kasbiy kompetensiyalarini umumiy pedagogika fani orqali rivojlantirishning metodik parametrlari //Pedagogs. – 2025. – Т. 80. – №. 1. – С. 80-83.
8. Otajonovna K. M. Pedagogik texnologiyalar va o'qituvchining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish //ИКРО журнал. – 2025. – Т. 14. – №. 02. – С. 334-342.
9. Axmedjanov M. M., Xo'jayev B. Q., Hasanova Z. D. Pedagogik mahorat //O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi. – 2010.
10. Imomaliyevna M. M. Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining kasbiy kompetensiyalarini pedagogik amaliyot jarayonida rivojlantirish //Fergana methodical school. – 2025. – №. 2. – С. 132-137.